

نگرش مدیران و توسعه سیستم‌های فناوری اطلاعات در حسابداری

عاطفه پیروزمند، کارشناس حسابداری و عضو انجمن حسابداری ایران

Ati.piroo70@gmail.com

احمد مخمل‌باف، دانش‌آموخته کارشناسی حسابداری و عضو انجمن حسابداری ایران

حمیده مخمل‌باف، دانشجوی کاردانی حسابداری، آموزشکده فنی دختران سپیده کاشانی، بیرجند، ایران

چکیده - پیشرفت‌های فناوری اطلاعات که تاثیر زیادی بر زندگی فردی و اجتماعی افراد و واحدهای تجاری داشته است، بر سیستم‌های اطلاعات حسابداری نیز بی‌تاثیر نبوده و از جنبه‌های مختلف از جمله مفاهیم، گستره فعالیت‌ها بر آن موثر بوده است. حسابداری در ابتدا، اطلاعات را فقط برای مالکان واحدهای تجاری و دولت‌ها فراهم می‌کرد، اما از زمانی که به یک سیستم تبادل اطلاعات تبدیل شده، گسترش زیادی پیدا کرده است؛ به طوری که نیازهای اطلاعاتی تمامی گروه‌های ذی‌نفع را محقق می‌کند. پیشرفت‌های فناوری اطلاعات از طریق رفع خطاهای انسانی، کاهش هزینه‌ها، افزایش بهره‌وری، کیفیت و اثربخشی بر سیستم اطلاعات حسابداری تاثیر گذاشته و همچنین باعث ایجاد زمینه‌ها و کاربردهای جدید در حرفه حسابداری شده است.

واژه‌های کلیدی: نقش مدیران، حسابداری، سیستم‌های فناوری اطلاعات.

مقدمه

جهان نظاره‌گر تغییر بنیادی در شیوه انجام کسب‌وکار است. رشد تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات (ICT) در چند دهه اخیر چنان سریع اتفاق افتاد که در بسیاری از زمینه‌ها باعث غافلگیر شدن فعالان در عرصه‌های علمی و عملی شده است. همزمان با ظهور اینترنت و فناوری‌های ارتباطات و اطلاعات در حوزه تجارت، کسب‌وکار الکترونیکی برای بسیاری از بنگاه‌ها و شرکت‌های تجاری به یک واقعیت مهم و غیرقابل اجتناب تبدیل شده است. پذیرش و ورود به دنیای کسب‌وکار الکترونیک دیگر یک مزیت نسبی به شمار نمی‌آید، بلکه در عصر حاضر، هر شرکت تجاری در هر سطح فعالیت، برای بقا و توسعه در اقتصاد نوین ناگزیر از پذیرش آن است. به نحوی که امروزه ادامه فعالیت و عملکرد مطلوب شرکت‌ها و موسسات، بدون بهره‌گیری از دستاوردهای فناوری ارتباطات و اطلاعات مسیر نمی‌باشد. امروزه شرکت‌ها مبالغ قابل توجهی را صرف استفاده از دستاوردهای فناوری اطلاعات در سازمان‌های خود می‌کنند، واحدهای جدیدی در سازمان‌ها با عنوان واحد

انفورماتیک بوجود آمده و افراد متخصصی در این واحدها جهت انجام امور مربوط به فناوری اطلاعات و پشتیبانی و نگهداری از سیستم‌های اطلاعاتی مشغول به انجام فعالیت هستند. پیشرفت‌های سریع در زمینه فناوری اطلاعات از یک طرف و تحولات مکرر در عرصه‌های اقتصادی و بازرگانی و وابستگی بسیار این بخش‌ها به فناوری اطلاعات موجب شده است تا حسابداری نیز دچار تحولات و دگرگونی‌های زیادی شود و پا به عرصه‌های جدیدی بگذارد (یدالهی و همکاران، ۱۳۹۲). فناوری اطلاعات اساساً ماهیت شیوه‌های کسب و کار و حسابداری را تغییر می‌دهد. اولین مزیت ارتباط بین حسابداری و فناوری اطلاعات این است که به تدریج پذیرفته خواهند شد؛ حسابداری بدون فناوری اطلاعات به آسانی انجام‌پذیر نیست، و فرض بر این است که فناوری اطلاعات پایگاهی است برای داده‌های حسابداری و اجازه می‌دهد تعریف‌های خاص درباره عملکرد مورد پرس و جو قرار گیرد. بنابراین، فناوری اطلاعات و سیستم‌های حسابداری بخش اصلی پژوهش‌های حسابداری را تشکیل خواهند داد. با وجود آن که به طور گسترده اذعان شده است، فناوری اطلاعات نقشی با اهمیت در رشته حسابداری بازی می‌کند، ارتباط بین فناوری اطلاعات و حسابداری بسیار کم مورد مطالعه قرار گرفته است (ذبیح‌منش، ۱۳۹۱).

بسط موضوع و بیان موضوع

امروزه سیستم‌های اداری، سیستم‌های جهانی هستند که وظیفه اصلی آنها، ایجاد ارتباط و بهبود ارتباطات است. ارتباطات از لحاظ اطلاعات تجاری اهمیت زیادی دارد و رمز بقای سازمان‌ها و تداوم فعالیت‌های آنها تجهیز این سازمان‌ها به ابزارهای رقابتی عصر اطلاعات ارتباطات یعنی سیستم‌های اطلاعاتی و فناوری اطلاعات وابستگی بسیاری دارد. یکی از مزایای استفاده از فناوری اطلاعات در سازمان‌ها، بهره‌گیری کارکنان از فناوری «کار از راه دور» است که دارای مزایایی مانند: سرعت، صرفه‌جویی در وقت، کاهش هزینه‌ها، استفاده از سیستم اداری بدون کاغذ و ... است. خوشبختانه حسابداری از جمله مشاغلی است که حسابداران می‌توانند بدون صرف وقت برای رفت و آمد به محیط کار، در منزل، با در دست داشتن اطلاعات مالی سازمان مربوطه بدون نیاز به سرمایه‌گذاری عظیم برای خرید تجهیزات مورد نیاز در خانه، تنها با یک رایانه با قدرت ۵۰۰ مگاهرتز و حداقل ۱۲۸ مگابایت حافظه به انجام وظایف خود در محیط آرام‌تر بپردازند (جوادی‌فرد، ؟). پیشرفت روزافزون تکنولوژی و فراوانی انفجارگونه داده‌های اطلاعاتی در قرن حاضر در عرصه مدیریت نیز به مانند سایر علوم توانسته اثرات شگرفی جهت پیشبرد اهداف مدیران برجای گذارد. از طرفی همانطور که هر

پدیده جدیدی دارای محاسنی در پیشبرد اوضاع می‌باشد پیچیدگی‌های خود را نیز به همراه می‌آورد. "امروزه بحران‌های سیاسی و اقتصادی پیش رو بنگاه‌ها و سازمان‌های کوچک و بزرگ شرایط را به نسبت گذشته پیچیده‌تر نموده است. به طوری که مدیریت از وضع یک تصمیم برای یک عمر به وضع یک تصمیم برای یک روز تغییر وضع داده است." (ملانظری، ۱۳۹۲) در این میان تصمیم‌گیری صحیح‌تر مدیران به صورت روزافزونی به کسب دانش و توانمندی‌های جدید و به‌روزرسانی اطلاعات آنها وابسته است. اگر سازمان‌ها واحدهایی ایستا محسوب شوند ممکن است بتوان روش‌های حسابداری مدیریت منطبق با نیازهای آنان را تدوین کرد. اما سازمان‌ها همزمان با ورود و خروج مدیران و کارکنان تغییر می‌کنند. "علاوه بر این اولویت‌ها و سیستم‌های ارزشی محیط نیز در حال تغییر است و ناگزیر سازمان‌ها باید خود را با محیط در حال تغییر مطابقت دهند. دو نیروی اصلی موثر بر سازمان‌های امروزی عبارتند از تغییرات تکنولوژی و رقابت‌های جهانی. سازمان‌هایی که نتوانند خود را با این دو نیرو تطبیق دهند در بلندمدت قادر به ادامه حیات نخواهند بود." (شباهنگ، ۱۳۷۸). جنبش نرم‌افزاری عصر امروز و تغییر و تحول سریع در حوزه علوم مدیریت و همچنین تاثیرات آن در حسابداری و گزارش‌دهی به صاحبان سرمایه، افراد مسوول در این امر را به آن واداشته است که به فکر یافتن راه‌حلی برای حرکت سریع به سوی رشد و توسعه باشند. در این راستا، تصمیماتی که مدیر می‌گیرد، به طور عمده در حرکت به سوی رشد و توسعه تاثیر مستقیم خواهد داشت. به همین جهت، در دسترس بودن اطلاعات مناسب (صحیح، به موقع و مربوط) ممکن است مدیریت را در این امر بزرگ یاری کند. امروزه که با اصطلاحاتی همچون انفجار اطلاعات و آناشری اطلاعات روبه‌رو هستیم، از فناوری‌های اطلاعاتی به عنوان راه‌هایی از چنین معضلاتی یاد می‌شود. با این حال، سازمان‌ها به سیستم‌های اطلاعاتی نیاز دارند که متناسب با نیازها و ساختار سازمانی‌شان باشد (خواجهی و همکاران، ۱۳۸۹). حسابداری و فناوری اطلاعات ارتباط زیادی با هم دارند. در حقیقت اصطلاح "سیستم حسابداری" قبل از اختراع رایانه کامپیوتر مورد استفاده بوده است. در دهه ۱۹۵۰ که به عصر "حسابداری ماشینی" شهرت دارد، فن‌آوری اطلاعات ابزاری شد که به وسیله آن عملیات دفتری حسابداری مانند ثبت‌ها و محاسبات حقوق، حساب‌های دریافتی و ... تسهیل شود. در آن زمان حسابداران تنها کسانی بودند که دارای دانش و مزیت استفاده از تکنولوژی روز بودند (یدالهی و همکاران، ۱۳۹۲). از سال ۱۹۵۰، تحقیقات علمی زیادی در زمینه پیشرفت‌های تکنولوژیک انجام شده و با ایجاد فرصت‌های مناسب بیشتری برای تحقیقات علمی، این امر به شکل یک چرخه طبیعی پیشرفت‌ها در فناوری اطلاعات به همراه یک سری قوانین بین‌المللی و جهانی، مباحثی مثل تجارت الکترونیک

و حسابداری نوین را ایجاد کرده‌اند. به علاوه این دستاوردها با ایجاد صرفه‌جویی در زمان و هزینه به واسطه سرعت بخشیدن به معاملات و ارتباطات، مفید واقع شده است. این امر سبب شده است معاملات مالی از یک محیط سنتی مبنی بر کاغذ به یک محیط الکترونیک در سیستم اطلاعاتی حسابداری منتقل شود (Dastan and surmen, ۲۰۰۴). با توجه به این عوامل، دیگر نیازی به توجیه استفاده از فناوری اطلاعات در دنیای امروز نخواهیم داشت و حسابداری نیز ناگزیر به کاربرد و استفاده از تمام یا برخی از روش‌های نو در ارائه خدمات و وظایف خود است. پس تهیه‌کنندگان اطلاعات، به ویژه حسابداران باید تهیه‌کننده اطلاعات مربوط و با کیفیت بالا باشند تا خدماتشان با قیمت‌های بالا خریدار داشته باشد، در غیر این صورت در آینده جایگاهی نخواهند داشت (اعتمادی و همکاران، ۱۳۸۳).

پیشینه

تحقیقات داخلی

همت‌فر و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی کاربردهای فناوری اطلاعات در حسابداری و حسابرسی پرداختند. در این مقاله، ضمن ارائه تاثیرات و کاربردهای فناوری اطلاعات که در حسابداری و حسابرسی، به معرفی فناوری اطلاعات و انواع فناوری‌های اطلاعات که در حسابداری و حسابرسی مورد استفاده قرار می‌گیرند پرداخته‌اند و دریافتند که با پیشرفت روزافزون فناوری اطلاعات، کلیه شرکت‌ها و سازمان‌ها مجبورند به دلیل بقا، به سرمایه‌گذاری در این عرصه پردازند و حسابداران نیز با شناخت فناوری‌های نو و استفاده بهینه از آنها با ارائه راهکارهای مناسب، مخاطرات آن را کاهش دهند.

عرب مازاریزدی و همکاران (۱۳۸۶) به بررسی آموزش حسابداری در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات پرداختند. در این تحقیق، به بررسی میزان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در دانشگاه‌های پنج ایالت آمریکا پرداخته شده است و تاثیر فناوری جدید بر آموزش حسابداری و تغییر محتوای دروس را تاکید کرده است.

وحدانی (۱۳۸۶) در تحقیقی پیرامون "بررسی میزان استفاده از قابلیت‌های موجود در نرم‌افزارهای آماده حسابداری در شناسایی عوامل موثر بر آن" یکی از عوامل موثر در عدم استفاده مطلوب برخی امکانات موجود در سیستم‌های اطلاعاتی را عدم آگاهی و دانش مدیران نسبت به قابلیت‌های سیستم و عملکرد آن شناسایی نمود

اعتمادی و همکاران (۱۳۸۵) به بررسی تاثیر فناوری اطلاعات بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری پرداختند. در این تحقیق، برای تعیین تاثیر فناوری اطلاعات بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری، ابتدا با بررسی گسترده مبانی نظری، شبکه منطقی تاثیر فناوری اطلاعات بر هر یک از ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری تدوین شد. سپس فرضیه‌های تحقیق با توجه به روابط اجزای اصلی شبکه شکل گرفت. یافته‌های تحقیق بیانگر این بود که فناوری اطلاعات باعث افزایش مربوط بودن اطلاعات حسابداری و کاهش قابلیت اعتماد آن می‌شود و قابلیت مقایسه را نیز به میزان کم افزایش می‌دهد.

عرب‌مازازی (۱۳۸۴) مقاله‌ای را با عنوان تغییر سیمای حسابداری در عصر سلطه فناوری اطلاعات ارائه داد. در این مقاله، به بررسی نحوه تاثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات اشاره شده است و بر چالش‌هایی تمرکز دارد که باعث ایجاد تغییرات در حسابداری و حسابرسی شده‌اند (دستگیر و همکاران، ۱۳۹۱).

حسینی و مبارکی (۱۳۸۲)، پژوهشی بین ۵۸ شرکت از یک گروه اقتصادی انجام شد، که یافته‌های پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین ابعاد متنوع سیستم‌ها و فناوری و موفقیت سازمان وجود دارد و میزان رابطه، متناسب با شرایط اقتضایی محیط‌های گوناگون متفاوت خواهد بود.

در تحلیل دیگری از نتایج همین تحقیق توسط این افراد، این نتیجه حاصل شد که تفاوت معناداری در ابعاد متنوع سازمانی بین شرکت‌های موفق که در سطحی بالا سیستم‌ها و فناوری اطلاعات را به خدمت گرفته‌اند، با شرکت‌های کم توفیقی که در سطح پایین از این وضعیت بهره می‌برند وجود دارد (حسینی و مبارکی، ۱۳۸۲).

تحقیقات خارجی

زولکارنین (۲۰۰۹)، به بررسی تاثیرات متقابل سیستم‌های اطلاعات حسابداری و دانش مدیریت پرداخته و عوامل موثر در آن را بررسی نموده است. بررسی‌های ایشان نشان داد که اطلاعات تولید شده توسط سیستم‌های اطلاعات حسابداری تاثیر فراوانی بر تصمیمات مدیریتی داشته و عوامل موثر در توسعه سیستم‌های اطلاعات حسابداری را آموزش علمی و عملی کاربران و مدیران، اتخاذ تاکتیک‌های مناسب در زمان راه‌اندازی سیستم و حمایت مدیریت ارشد سازمان می‌داند (Zulkarnain, 2009).

فالكونر (۲۰۰۸) شرایط رقابتی امروز را عامل موثری بر توسعه سیستم‌های اطلاعات حسابداری می‌داند. استفاده از عوامل انگیزشی برای کارکنان، توسط مدیریت را نیز از عوامل تاثیرگذار بر شمرده است (Bressler, 2010).

سورمن و داستن (۲۰۰۴)، مقاله‌ای در باب رابطه بین سیستم اطلاعاتی حسابداری و فناوری اطلاعات ارائه کرده‌اند، سیر تاریخی سیستم‌های حسابداری و فناوری اطلاعات بیان شده و تاثیر زیادی که فناوری اطلاعات از جنبه‌های مختلف بر سیستم اطلاعاتی حسابداری داشته است، تشریح می‌شود (Dastan and surmen, ۲۰۰۴).

سوتن (۲۰۰۴)، رابطه بین فناوری اطلاعات و گزارشگری مالی را بررسی نمود و نتیجه تحقیق بیانگر این بود که فناوری اطلاعات وسیله کلیدی جهت گزارشگری به موقع و برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان و در نتیجه افزایش مربوط بودن اطلاعات مالی می‌گردد.

اهمیت اطلاعات و سیستم‌های اطلاعاتی

اطلاعات یکی از منابع باارزش و اصلی مدیران یک سازمان است. همانطور که منابع انسانی، مواد اولیه و منابع مالی در روند تولید دارای نقش و ارزش زیادی هستند در عصر اطلاعات و ارتباطات، اطلاعات دارای ارزش ویژه‌ای است. از طرفی، اطلاعات کلید جامعه مردمی است و انتشار و استفاده از آن، شاخصی اجتماعی به شمار می‌رود. رشد این شاخص به معنای ارتقای ملی خواهد بود. اطلاعات به طور محسوس بر بینش و رفتار ما اثر می‌گذارد. سیستم اطلاعات، عبارت سیستم کامل طراحی شده برای تولید، طراحی، جمع‌آوری، سازمان‌دهی ذخیره، بازیابی و اشاعه اطلاعات در موسسه، سازمان یا هر حوزه تعریف شده دیگر از جامعه است. فناوری و ابزارهای الکترونیک و رایانه‌ای نیز در دهه گذشته، پدیده انفجار اطلاعات را موجب شده‌اند و به طور حتم، تاثیر مهمی را بر جهت‌گیری جوامع و اطلاعات مورد نیاز آنها خواهند گذاشت، امروزه نه تنها مدیران ارشد و مدیران اجرایی، بلکه تمام اقشار اجتماع چون محققان، دانشوران و تجار ناگزیر از استفاده اطلاعات هستند. کاربران سیستم اطلاعاتی، اطلاعات را چون منبعی ارزشمند، هم‌سنگ سرمایه و نیروی کار به کار می‌برند. از آنجا که اطلاعات مهم و ارزشمند هستند و اساسی برای کل فعالیت‌های سازمان محسوب می‌شوند لذا بایستی سیستم‌هایی را برپا کرد تا بتوانند اطلاعات را تولید و آنها را مدیریت کنند؛ هدف نهایی چنین سیستم‌هایی، کسب اطمینان از صحت، اعتبار و روایی اطلاعات در دسترس در زمان مورد نیاز و به شکل قابل استفاده است. امروزه سیستم‌های اطلاعاتی نقش اساسی در همه زمینه‌های فعالیت یک شرکت ایفا می‌کنند. توجه به شرکت‌های موفق نشان می‌دهد که همگی آنها به سیستم‌های اطلاعاتی جهت فعالیت روزانه خود مجهزند. چالش حقیقی که شرکت‌ها با آن روبه‌رو هستند، صرفاً به کارگیری سیستم‌های اطلاعاتی متکی به

رایانه نیست، بلکه هدف اساسی، استفاده اثربخش سیستم‌های اطلاعاتی در مدیریت است. به طور کلی، سیستم‌های اطلاعاتی از آنجایی که به عنوان منبعی ارزشمند محسوب می‌شوند توانایی مدیران و کارکنان را افزایش داده و امکان تحقق اثربخش اهداف سازمان را با بهره‌وری بالا موجب می‌گردد.

فناوری اطلاعات

فناوری اطلاعات عبارت از کاربرد دانش در کسب‌وکار و صنعت است. به عبارت دیگر، منظور از فناوری اطلاعات، وسایل مکانیکی یا الکترونیکی است که در تولید محصولات و برای ساخت سیستم‌های کارآمدتر استفاده می‌شوند. سیر تکامل فناوری اطلاعات شامل دوره‌های فناوری اداری، فناوری رایانه‌ای و فناوری ارتباطات است.

در دوره اول کارفرمایان در تلاش بودند تا محیطی را به وجود آورند که جدا از مسائل کارخانه و در معنای عام محیط تولید، کلیه امور اداری، کارکنان و تجارتی در آن صورت گیرد. از مهمترین شاخص‌های این دوره، انجام مطالعاتی در مورد جایابی و فضاسازی برای محیط‌های اداری بود. در حقیقت، در این دوره سعی در جداسازی فعالیت‌های اداری از فعالیت‌های تولیدی بود و در نهایت واحدهای ستادی از لحاظ مکانی از واحدهای اجرایی جدا شدند. تفکر این دوره چنین بود که محیط با شرایط بهتر برای انجام امور اداری فراهم گردد که در آن زمان، بیشتر امور محاسباتی نظیر: حسابداری، حقوق و دستمزد و مالی بود.

در دوره دوم: یعنی در دوره فناوری رایانه، با ورود رایانه‌های کوچک دارای سرعت و دقت، مدیران تصمیم گرفتند که با استفاده از این وسایل و رایانه‌ای کردن سازمان خود از سرعت و دقت رایانه در کاهش زمان کار و حذف اشتباهات انسانی استفاده کرده و پیامد این حرکت به این بود که رایانه، کاربران را برای انجام امور روزمره خود به خوبی یاری کرد.

در دوره سوم: یعنی دوره فناوری ارتباطات، با گسترش روزافزون و همه جانبه علوم فناوری رایانه و استفاده از وسایل جانبی آن و یکپارچه شدن و ادغام هر یک از سیستم‌ها در یکدیگر به وجود آمد. در حقیقت امروزه، سیستم‌های اداری و سیستم‌های جهانی هستند که وظیفه اصلی‌شان ایجاد ارتباطات و بهبود ارتباطات هستند. نوعاً ارتباطات از لحاظ اطلاعات تجاری از اهمیت به سزایی برخوردار است. از مشخصات دیگر این دوره که الان در آن به سر می‌بریم، این است که سازمان‌ها و شرکت‌ها به ارزش واقعی اطلاعات به هنگام یا کیفیت پی برده‌اند و در بازارهای پیچیده امروزی، نبود ارتباط با منابع اطلاعات به معنای از دور خارج شدن سازمان و به

دست آوردن ارتباطات درست و با کیفیت و مربوط به معنی و هماهنگی و سازوکار بودن سازمان با محیط و جوابگو بودن نسبت به تغییرات است (جوادی فرد).

مزایای استفاده از سیستم‌های اطلاعات

سیستم‌های اطلاعات پتانسیل ارائه سه نوع مزیت به سازمان را دارا هستند؛ (۱) بهبود بهره‌وری، (۲) بهبود اثربخشی و (۳) مزیت رقابتی.

بهبود بهره‌وری:

بهبود بهره‌وری وقتی رخ می‌دهد که با همان منبع یا کمتر بتوان کار بیشتری انجام داد. در سازمان‌ها، بهبود بهره‌وری در بهبود فرایندهای کاری اتفاق می‌افتد. به عنوان مثال وقتی یک کارمند با استفاده از روش‌های جدید می‌تواند به جای پردازش ۲۵ سفارش خرید، ۵۰ سفارش را پردازش کند آنگاه بهره‌وری کار وی ۲ برابر شده است. سیستم‌های اطلاعات می‌توانند در سریع‌تر، آسان‌تر و دقیق‌تر انجام دادن کارها مؤثر باشند که از این طریق بهره‌وری را بهبود می‌دهند.

بهبود اثربخشی:

اثربخشی به توانایی یک فرد یا یک سازمان در انجام دادن چیزهایی است که باید انجام شوند. مدیری که شرایطی را که ممکن است مسئله‌ساز شوند پیش‌بینی می‌کند و علل را پیش از اینکه مشکل پدید آید بررسی می‌کند اثربخش‌تر از مدیری است که پیوسته مسائلی را باید حل کند که می‌شد از آنها جلوگیری کرد. سیستم‌های اطلاعات، اطلاعاتی ارائه می‌کنند که به مدیران در بررسی شرایط و انتخاب گزینه‌های بهتر کمک می‌کنند و از این طریق اثربخشی را بهبود می‌دهند.

مزیت رقابتی:

سازمانی که با استفاده از سیستم‌های اطلاعات بهره‌وری و اثربخشی خود را بهبود داده است دارای این پتانسیل خواهد بود که بتواند روش رقابت سازمانی را تغییر دهد (امیدوار).

تاثیر جنبه‌های گوناگون فناوری اطلاعات بر سیستم اطلاعاتی حسابداری

در فرآیند تاریخی حسابداری، کامپیوترها در سال ۱۹۵۰ برای حل برخی از مسائل حسابداری مورد استفاده قرار گرفتند و در سال ۱۹۶۰، به عنوان ابزار مدیریت واحد تجاری کاربرد زیادی پیدا کردند. در سال‌های اخیر،

ساختار سیستم اطلاعاتی حسابداری به عنوان مهمترین زیرسیستم از سیستم اطلاعاتی مدیریت است که کاربرد کامپیوترها در تکامل آن نقش بسزایی داشته است. به موازات پیشرفت‌ها، استانداردهای حسابداری و نرم-افزارهای کامپیوتری، که در ابتدا به صورت برنامه‌های کوچکی جهت ثبت فعالیت‌ها و تهیه تراز آزمایشی و ترازنامه به کار می‌رفتند. اکنون مواردی چون بودجه‌بندی، تامین مالی و حسابداری صنعتی را دربر می‌گیرند. به واسطه این پیشرفت‌ها، سیستم اطلاعاتی حسابداری به عنوان امری فراتر از دفترداری ساده، به یک سیستم پشتیبانی در تصمیم‌گیری تبدیل شده است. تاثیر پیشرفت‌های فناوری اطلاعات بر سیستم حسابداری در این موارد مشهود است (عربی، ۱۳۸۸):

۱- پیشرفت‌های تکنولوژی تولید، مانند طراحی و تولید خودکار و تولید بهنگام، تاثیر ویژه مستقیمی بر سیستم حسابداری صنعتی (بهای تمام شده) به عنوان زیرسیستمی از سیستم اطلاعاتی حسابداری داشته است (Dastan and sumen, 2004).

۲- کامپیوتری شدن و توسعه ابزار ارتباطات مانند اینترنت، تاثیر مستقیمی بر ساختار سیستم اطلاعاتی حسابداری در قالب جمع‌آوری، پردازش، ثبت، طبقه‌بندی و انتقال داده‌ها داشته‌اند؛ بدین صورت که سیستم مالی یکپارچه شرکت به صورت مستقیم به اینترنت وصل می‌شود. استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری در هر نقطه از جهان می‌توانند به وب‌سایت شرکت مراجعه و در هر لحظه، صورت‌های مالی را با آخرین تغییرات مشاهده و تجزیه و تحلیل کنند. حتی با استفاده از نرم‌افزارهای هوشمند، برنامه‌ریزی منابع سازمانی (XBRL)، زبان علامت‌گذاری شده گسترش یافته (XML) و، استفاده‌کنندگان می‌توانند نسخه خود را در جهت گزارش دلخواه دست‌کاری کنند. به این ترتیب، نیازی به چاپ و توزیع صورت‌های مالی، آن هم فقط در پایان سال مالی و میان دوره‌ای نخواهد بود. به این نوع گزارشگری مالی که در آن اطلاعات از طریق اینترنت در همه حال در دسترس خواهد بود گزارشگری مالی بهنگام می‌گویند.

۳- پیشرفت‌های تکنولوژی، این امکان را به وجود آورده که به طور همزمان داده‌ها در دفاتر روزنامه و دفاتر کل، ثبت و منتقل شوند و در نتیجه صورت‌های مالی و دیگر گزارش‌ها به محض ورود این داده‌ها به سیستم، آماده شوند. علاوه بر تهیه سریع‌تر و موثرتر گزارش‌ها، تهیه گزارش‌های مفصل‌تر و ویژه‌تر، امکان مقایسه آنها را با تهیه دستی امکان‌پذیر کرده است.

۴- به کارگیری فناوری اطلاعات، محدودیت‌های زمان، حجم و گوناگونی داده‌ها را در سیستم حسابداری رفع کرده است و اجازه می‌دهد که داده‌ها مرتب شده و به مدیریت ارائه شوند.

۵- پیشرفت‌های تکنولوژی اطلاعات این امکان را به وجود آورده است که در تعداد کارکنان صرفه‌جویی شود و زمان انجام معاملات، به دلیل پردازش‌های سریع و آسان داده‌ها، کوتاه شود و از این جهت، امکان صرفه‌جویی در زمان را نیز ایجاد کرده است.

۶- پیگیری معاملات شعبه از طرف اداره مرکزی و در صورت لزوم، دخالت در امور آنها امکان‌پذیر شده است. در این زمینه فعالیت‌های حسابداری متمرکز شده‌اند و بنابراین یک نوع یکنواختی در معاملات حسابداری ایجاد شده است.

۷- افزایش به‌کارگیری فناوری اطلاعات در واحدهای تجاری باعث می‌شود که ویژگی‌های کیفی اطلاعات ارائه شده در صورت‌ها و گزارش‌های مالی تحت تاثیر قرار گیرند. استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، خواهان اطلاعات مربوط و قابل اتکاء هستند و به‌کارگیری فناوری اطلاعات، مربوط بودن و قابلیت مقایسه اطلاعات را افزایش می‌دهد (اعتمادی و همکاران، ۱۳۸۳).

۸- راهنمای شماره یازده فدراسیون بین‌المللی حسابداران، پیشرفت‌های فناوری اطلاعات و فرصت‌های ایجاد شده برای حرفه حسابداری را در این موارد ارزیابی کرده است:

۸-۱. حسابدار به عنوان استفاده‌کننده فناوری اطلاعات: اعضای حرفه حسابداری باید در مورد زمینه‌هایی مثل ثبت داده‌ها، برنامه‌های کامپیوتری و اینترنت که تماماً مرتبط با فناوری اطلاعات هستند، آگاهی بیابند.

۸-۲. حسابدار به عنوان مدیر سیستم فناوری اطلاعات: اعضای حرفه حسابداری باید در مورد افزایش پرسنل، ارزیابی عملکرد، کنترل، رویه‌های مدیریت پروژه و که با به‌کارگیری فناوری اطلاعات انجام می‌شوند، آگاهی پیدا کنند.

۸-۳. حسابدار به عنوان طراح سیستم فناوری اطلاعات: اعضای حرفه حسابداری باید در مورد تکنیک‌های مربوط به طراحی سیستم انتخابی خود و تناسب آنها برای هر قسمت، دانش کافی داشته باشند.

۸-۴. حسابدار به عنوان ارزیاب سیستم فناوری اطلاعات: اعضای حرفه حسابداری که در مورد فناوری اطلاعات، دانش و آگاهی دارند. توانایی به کار بردن ابزار و تکنیک‌های مربوط به فناوری اطلاعات و ارزیابی آنها را فرا گیرند (Dasan and sumen, 2004).

ناآگاهی مدیران از نقش و اهمیت سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری

این مشکل در عدم سامان یافتن نظام‌های اطلاعاتی حسابداری نقشی غیرقابل انکار داشته است و اگر چنین مشکلی وجود نمی‌داشت زمینه‌های پیشرفت بیشتری برای سازمان‌ها از طریق اتخاذ تصمیمات صحیح و به موقع و متکی بر اطلاعات به جای اتخاذ تصمیمات شهودی و متکی بر تجربه شخصی، پدید می‌آمد. مدیران غالباً

نسبت به فرآیندهای تولید اطلاعات مالی ناآگاهند و نمی‌دانند آثار روش‌های مختلف حسابداری بر ارقام تولید شده چیست. تکنیک‌های محاسبه بهای تمام شده و تفاوت آنها با یکدیگر کدام است و تورم چگونه بر ارقام ترازنامه و سود و زیان شرکت اثر می‌گذارد. قلمرو حسابداری مدیریت را نمی‌شناسند و از کمکی که می‌تواند به اتخاذ تصمیمات صحیح‌تر توسط آنها کند، ناآگاهند. ریشه این ناآگاهی در چیست؟ و چگونه برطرف می‌شود؟ یکی از دلایل اصلی عدم آشنایی مدیران اغلب سازمان‌ها با توانایی و قابلیت‌های سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری به زمینه تحصیلات و تجربیات آنها باز می‌گردد. در بیشتر موارد مدیران سازمان‌ها از بین کسانی انتخاب می‌شوند که دانش مالی اندکی دارند و تحصیلات خود را در زمینه‌های غیرمالی به اتمام رسانده‌اند. تجربیات چنین مدیرانی نیز اغلب فاصله بسیاری از حوزه دانش حسابداری دارد. علاوه بر تحصیلات و تجربیات نامربوط به موضوعات مالی، ناآگاهی مدیران نسبت به نقش اطلاعات در تصمیم‌گیری‌ها و اعتماد بعضاً نادرست به تجربیات شخصی نیز دلیل بروز چنین مشکلی بوده است. نتیجه این نگرش، روی آوردن به تصمیم‌گیری‌های انفعالی و گاه دستپاچگی در برابر هجوم تحولات و رویدادهای پیش‌بینی نشده محیطی است. توفیق در برخی تصمیمات موردی، استفاده از روابط بسیار خوب شخصی با طرف‌های خارجی، حذف ظاهری و موقت آثار نامطلوب تصمیمات نادرست از طریق اتخاذ تصمیمات نادرست دیگر، که با قدری تأخیر آثار بد خود را بالاخره نشان می‌دهند. و خطرناک‌تر از همه حضور در بازارهای انحصاری موقت که فارغ از وجود رقبا امکان تاخت‌وتاز بی‌حد و حصر را به مدیران می‌دهد همه و همه از موانع شکل‌گیری نظام‌های اطلاعاتی مدیریت و حسابداری است. در شرایطی که مدیران بعضاً نسبت به توانایی سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری ناآگاه بوده‌اند، دست‌اندرکاران حوزه‌های مالی و حسابداری سازمان‌ها نیز با تلاش بسیار کمی برای آگاه ساختن مدیران از این توانایی‌ها و اهمیت اطلاعات بخرج داده‌اند و یا با اولین واکنش نامساعد مدیران در برابر گزارش‌های خوب و قابل استفاده مالی، عقب‌نشینی کرده، و مدیران را به حال خود رها ساخته‌اند. طبعاً مسئولیت آموزش مدیران رده‌های مختلف و آگاه ساختن آنها از قابلیت اطلاعات مالی به عهده مدیران مالی و حسابداری سازمان‌ها نیست اما آگاه کردن مدیران از خطر استفاده نادرست از اطلاعات مالی و یا عدم استفاده از چنین اطلاعاتی را می‌توان در حوزه وظایف کارشناسان مالی یک سازمان تلقی کرد. ضعف دانش مالی مدیران می‌تواند به ضعف سازمان منجر شود و برای آن باید چاره‌ای اندیشید. برخی از راه‌حل‌ها در عمل تجربه شده و موفقیت خود را نشان داده است. شرکت در دوره‌های کوتاه مدت آموزشی و استفاده از مشاورین آگاه و دلسوز می‌تواند در ایجاد بینش مالی، عاملی مثبت و تقویت‌کننده باشد. اما در هر حال وقوف و قدر و منزلت اطلاعات مالی باید همراه با تأیید فعالیت‌هایی باشد که کارشناسان مالی در جهت ارائه اطلاعات و گزارش‌های

مدیریتی از قلمرو مسائل مالی انجام می‌دهند. تردیدی نیست که این یک رابطه دو طرفه است و براساس همین رابطه می‌توان از حجم انبوه اطلاعات نامربوط کاست و با واکنش مثبت در برابر اطلاعات مربوط، نظام اطلاعاتی را بهبود نسبی بخشید (عرب مازاریزدی، ۱۳۸۴).

نتیجه‌گیری

اولین مزیت ارتباط بین حسابداری و فناوری اطلاعات این است که به تدریج پذیرفته خواهند شد؛ حسابداری بدون فناوری اطلاعات به آسانی انجام‌پذیر نیست. اطلاعاتی که از منابع باارزش و اصلی مدیران یک سازمان است. همان‌طور که منابع انسانی، مواد اولیه و منابع مالی در روند تولید دارای نقش و ارزش زیادی هستند در عصر اطلاعات و ارتباطات، اطلاعات دارای ارزش ویژه‌ای است. سیستم‌های اطلاعات پتانسیل ارائه سه نوع مزیت به سازمان را دارا هستند؛ (۱) بهبود بهره‌وری، (۲) بهبود اثربخشی و (۳) مزیت رقابتی. فناوری اطلاعات عبارت از کاربرد دانش در کسب‌وکار و صنعت است. به عبارت دیگر، منظور از فناوری اطلاعات، وسایل مکانیکی یا الکتریکی است که در تولید محصولات و برای ساخت سیستم‌های کارآمدتر استفاده می‌شوند.

مراجع

۱. اعتمادی، حسین؛ حسن‌آقایی، کامران؛ الهی، شعبان. (۱۳۸۵). بررسی تأثیر فناوری اطلاعات بر ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۳، صص ۳-۲۴.
۲. خواجهی، شکر...؛ اعتمادی جوریابی، مصطفی. (۱۳۸۹). بررسی عوامل موثر بر پیاده‌سازی موفق سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، سال دوم، شماره دوم، صص ۱-۲۰.
۳. عرب‌مازاریزدی، محمد. (۱۳۸۴). تغییر سیمای حسابداری در عصر سلطه فناوری اطلاعات، حسابداری، سال بیستم، شماره یکصد و هفتاد، صص ۲۵-۲۸.
۴. عرب‌مازاریزدی، محمد؛ ثابتی، حجت؛ گلی، علی. (۱۳۸۶). آموزش حسابداری در عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات، مجله حسابداری.
۵. همت‌فر، محمود؛ ایزدی، محمدمهدی. (۱۳۸۹). بررسی کاربردهای فناوری اطلاعات در حسابداری و حسابرسی، اولین کنفرانس دانشجویی فناوری اطلاعات ایران.

۶. بدالهی، بهرام؛ عمویی، عقیل؛ سلیمانی، لیدا؛ رجبی، فاطمه؛ حدادی، سیمین. (۱۳۹۲). ارتباط بین شفافیت اطلاعات حسابداری با سیستم‌های فناوری اطلاعات حسابداری برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری و اقتصادی مدیران شرکت‌ها. دومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری، استان گلستان، گرگان، یکم اسفندماه.
۷. عربی، مهدی. (۱۳۸۸). تأثیر فناوری اطلاعات بر سیستم اطلاعات حسابداری، تدبیر، شماره ۲۱۰، آبان، صص ۴۵-۴۸.
۸. وحدانی، محمد. (۱۳۸۶). بررسی نقش مدیران در توسعه سیستم‌های اطلاعات حسابداری، نخستین اجلاس مدیران تحقیق، توسعه و فناوری کشور.
۹. دستگیر، محسن؛ علی‌نژادساروکلائی، مهدی؛ رحیمی‌پور، اکبر. (۱۳۹۱). بررسی میزان استفاده از فناوری اطلاعات در ارائه گزارش‌های حسابداری برای گرفتن تصمیم توسط مدیران شرکت، پژوهش‌های تجربی حسابداری مالی، سال دوم، شماره ۱، بهار، صص ۶۴-۵۳.
۱۰. ذبیح‌منش، محمد. (۱۳۹۱). فناوری اطلاعات و نقش آن در حرفه حسابداری. نخستین همایش منطقه‌ای مباحث نوین در حسابداری، آموزشکده فنی و حرفه‌ای سما واحد اهواز، اردیبهشت، اهواز.
11. Dastan & Surmen, Yusuf (2004) The Relationship between the historical development of the Accounting information system and Information technology. Journal of Managerial Finance, volume 30, No 11.